

За книгата:

Изкуството е любов. Избрани страници от домашния архив на Йордан Заимов. Предговор и съставителство Рая Заимова. София, Гутенберг, 2021, 144 с. [Art Is Love. Selected Pages from Jordan Zaimov's Personal Archives. Foreword and compilation by Raia Zaimova. Sofia, Gutenberg, 2021, 144 p.]

Невяна Дончева-Панайотова / Nevjana Doncheva-Panayotova
 Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“ / University of Veliko
 Tarnovo St. Cyril and St. Methodius

„Почитай родителите и прародителите си, всичко добро, сътворено от тях, изучавай и съхрани“ – гласи седмата от десетте заповеди на човечността, завещани от „мъдреца на XX век“ академик Дмитрий Сергеевич Лихачов. Според собственото признание на именития учен българолюбец тези „осъвременени божи заповеди“ са обмисляни в България и кристализират в Созопол на 2 октомври 1988 г. (Вж. К. Канева. *Симетрия на времето. Среци и разговори с акад. Дмитрий Лихачов. Писма. Автографи*. Книга втора. София, 2013, с. 248-251). Неслучайно той акцентира и в този случай на връзката с България, защото, както неведнъж е подчертавал, българите трябва да виждат каква е била държавата им не само преди 1300 години, но и каква ще

бъде след 1300 години. Това е симетрия на времето! А тя е възможна само ако историческата памет е жива! Памет, подплатена със съзнание за дълг, вече е история!

Тази изстрадана от българите максима може да бъде илюстрирана с трите най-нови книги на потомствената историчка проф. Рая Заимова, доктор на историческите науки. Трите книги достойно представят не само своята авторка, съставителка и редакторка, но и Института за балканистика с център по тракология при БАН.

Първата от тях, *Живата история или за паметта на една солунска фамилия*, излиза през 2019 г. На базата предимно на акуратно събиран и поддържан в продължение близо на 200 години семеен архив се възстановява историята на рода на Димитър Константинов Тъпков, роден на 11.11.1842 г. в Енидже Вардар (днес Яница, недалеч от Пела, столицата на Александър Македонски). Макар по всичко да изглежда, че потеклото на неговия род отвежда към предходните векове, потомците на споменатия Димитър К. Тъпков, вече с известни имена и рождени дати, поставят в Солун през следващите десетилетия началото на една високообразована и родолюбива българска фамилия, оцеляла през бурите на времето до наши дни. Съдбата отрежда повечето от тях да свържат живота си с България и да отдадат силите си на просветното дело, на науката, на културата.

Изследователските усилия на днешната потомка на фамилия Тъпкови Рая Заимова като автор, съставител и редактор се оглеждат и в следващата книга *Балканистиката е моят живот. (Не)познатата проф. Василка Тъпкива-Заимова (2020)*. Това е забележителен сборник, издаден само две години след кончината на всепризнатия доайен на българската византинистика и медиевистика (1924-2018), превърнал се в продължение на десетилетия за поколения специалисти в еталон за учен историк, отдаден на изворознанието и на негова база изградил обективни научни тези и в същото време надарен с все по-рядко срещаното умение да учи другите, с щедрост и неизчерпаема енергия да раздава енциклопедичните си знания, да подпомага и насърчава многобройните си студенти, докторанти, по-младите си колеги. Като се прибави впечатляващата активност и неизтощимата всеотдайност в нейната работа като вицепрезидент на Международната асоциация за проучване на Югоизточна Европа, като основател, многогодишен ръководител и почетен председател на Асоциацията на византинистите и медиевистите в България, многобройните участия в научни форуми у нас и в чужбина, става ясно, че сборникът в нейна памет е заслужена дан и израз на изпълнен дълг към многоликото дело на проф. Василка Тъпкива-Заимова като Човек, Преподавател и Учен. Признание за безспорните ѝ научни постижения, за

човешката ѝ доброта и отзивчивост, за неизтощимата ѝ енергичност и колегиалната ѝ всеотдайност пронизва всички редове в сборника – от *Опит за похвално слово в чест на проф. д-р Василка Тъпкова-Заимова* на акад. Васил Гюзелев до *Другото CV* на Рая Заимова и вълнуващите спомени на нейни възпитаници и колеги. Сборникът ще стане исторически, защото съдържа и непубликувани материали, включително на самата проф. Тъпкова, забележителното интервю с нея на Върбан Тодоров, много снимки от личния ѝ архив.

Чувството за дълг е водещо и определящо в авторско-съставителската работа на проф. Рая Заимова и над най-новата ѝ книга *Изкуството е любов. Избрани страници от домашния архив на Йордан Заимов* (2021). По повод 100-годишнината от рождението на своя баща (1921-1987) тя прибавя автентични документи, които разкриват нови, непознати щрихи от личностния портрет на именития учен. За хората на историко-филологическата мисъл от втората половина на XX век проф. Йордан Заимов е учен езиковед, специалист по ономастика, изследовател и издател на старобългарски писмени паметници, чието най-значимо дело е разчитането, изготвянето на гипсов негатив в естествен размер и издаването в съавторство със съпругата му Василка Тъпкова-Заимова на *Битолски надпис на Иван Владислав, самодържец български. Старобългарски паметник от 1015-1016 година* (БАН, 1970). През следващата година трудът е отличен с престижната Кирило-Методиевска награда, а в наши дни претърпява второ издание пак от БАН (2021).

Оказва се, че строгата научност и стоически следваният академизъм не са единствени характеристики на заместник-председателя на Единния център за език и литература при БАН проф. Йордан Заимов. Страниците от личния му архив свидетелстват за една многостранна творческа личност с неподозирани заложби – поет, преводач, скулптор... Зад всичко стои вроден артистизъм, солидна езикова подготовка, художнически талант. Разбира се, не бива да се подценяват и още редица обективни и субективни фактори за формирането на неговата търсеца натура, постоянна целеустременост, склонност към самоизява: произход, семейна среда, обкръжение и обществени контакти, стечение на обстоятелства и пр. Несъмнено габровските корени, като синоним на предприемчивост, находчивост, спестовност, слагат отпечатък върху жизнения път на всеки, който ги е наследил. А Йордан Заимов е единствен син в семейството на Димо и Райна Заимови, чийто баща е роден в Габрово, където се посвещава на учителското поприще и след време заедно с брат си се установява в София. Освен като отдаден на просветното дело човек, известен с благотелянията си към училища и читалища, Димо Заимов е българинът, пропътувал с колело цяла Европа през май 1907 г. и стигнал до Лондон, за да види провеждащото се там Балканско изложение.

Необяснимо е, както отбелязва и наследничката им Рая Заимова, защо този широкоскроен и с нестандартно мислене баща не намира почти цял живот общ език и разбирателство с единствения си къснороден син (разликата им е 48 години). Затова пък важна роля в живота на бъдещия учен Йордан Заимов имат неговите университетски преподаватели, контактите и приятелството му с именити личности като библиографа д-р Никола Михов, известния дипломат и публицист Симеон Радев, филолога класик Александър Балабанов, писателя Елин Пелин, художника Константин Щъркелов и особено бележития майстор скулптор Андрей Николов. Дружбата му с последния, започнала още в ранна младежка възраст и станала за него решаваща, след като започва през 1943 г. да работи в ателието на прочутия скулптор, се запазва дълги години. Това е истинска творческа дружба с този „възстар човек с бяла брада, но с младо сърце“, наричан почтително „бай Андрей“, който окриля вродения талант на младия си приятел да скулптира. Във ваялнята (ателието) на респектиращия си учител покрай забележителните срещи и разговори за изкуството Заимов извайва гипсови бюстове и скулптури на живи „модели“. В течение на годините той усъвършенства скулптурния занаят и изпод неговите ръце излизат впечатляващи мраморни барелефи като тези на Бетовен и Иван Вазов.

Тук възниква резонният въпрос: От кого Йордан Заимов е наследил художническия си талант? Понеже в народопсихологията на българите съществува убеждението, че децата приличат на вуйчовците, чичовците, лелите, допускам, че е възможно Заимов да е наследил дарбата да вае с ръцете си от своя вуйчо, брат на майка му – художника Георги Йорданов (1892-1967), завършил живопис в Художественото индустриално училище при Иван Мърквичка. Запазени са негови портрети както на по-голямата му сестра Райна Н. Заимова (1885-1968), така и на съпруга ѝ Димо Д. Заимов (1873-1954) – родителите на Йордан Заимов. За съжаление, съдбата не е била много благосклонна към изваяните от него скулптури, но и оцелелите сред домашните реликви свидетелстват за безспорен талант, сръчност и естетически вкус: бюст на франколожката, съставителка на учебници и учителка по френски език Адриана Сотирова, мраморен бюст на актьора Златан Кашеров, бюстове на членове на семейството – на шурей му Димитър Тъпков, на съпругата му Василка Тъпкива, на собствените им деца Велислав и Рая, автопортрет и др.

И тъй като писаното слово е по-устойчиво на бурите на времето, то и сред книжния архив на Йордан Заимов по-добре се е запазил неговият Дневник, воден в младежката му възраст в продължение на шест години (1941-1946). Той го започва ненавършил двацет години в началото на следването си в специалност „Славянска филология“ в Софийския университет и се обръща към

страниците му в особени състояния на вдъхновение и „творческа треска“. Дневникът се превръща в огледало на неговата силно емоционална личност, раздвоена между литературата и изкуството. Това е по-скоро дневник за духовно-естетическите разбирания, виждания, търсения и стремежи на младия човек, който е в процес на формиране на своя светоглед, а не за описание на битовото ежедневие и за споделяне на политически пристрастия.

Дневникът започва (24 януари 1941 г.) със споделяне на творческите мъки на превода, и то конкретно въз основа на три години и половина работа над трагикомедията *Сид* на Пиер Корней от XVII в. В резултат на постигнатото и придобития опит по време на превода на тази емблематична творба на френския класицизъм, младият Заимов заключава следното: „Изобщо да се превежда класик е трудно и в голяма мяра невъзможно“. Затруднява го не само спазването на дванайсетосричния класически стих, но и езикът – „сбит, стегнат, същевременно изразен и преди всичко красив“. Макар още седемнайсетгодишен да се насочва към това знаменито произведение на френския творчески дух и да напечатва откъс от своя превод във вестник „Ученически подем“ през 1937 г. (това е първият опит у нас за превод на *Сид*), публикуваният превод на Николай Лилиев на тази творба през 1940 г., а и голямата възискателност на Заимов като преводач го отклоняват от наченатото дело и неговият превод на *Сид* остава в ръкопис. В архива му остават и други негови преводи, някои незавършени, от руски, полски, латински, френски, английски език.

В младежкия Дневник на Заимов, воден само шест години, се натъкваме на изобилие от теми, повечето от които вечни: за природата, за Бога и Вярата, за доброто и злото, за Църквата и служителите ѝ, за човешкия гений и вдъхновението за изява, за величието на душата и човешкия Дух, за хармонията на чувствата и хармонията в живота, за творчеството и изкуството. Литературата и изкуството доминират в изложените разбирания за творчеството. Впечатляват някои авторски прозрения, неприсъщи на възрастта му: „Геният е любов, и то любов най-кристална, най-лъчиста, най-слънчева, която е мислима на този свят“; „Всяко изкуство представя в по-голяма степен подражание на природата и нейните явления“; „Изкуството бездруго е чувство, бездруго е чувствен отраз (отражение) на околната среда, на околната действителност“; „Младостта е царица на живота, победителка на природата и вечността“; „Животът няма смисъл, ако хората не си помагат един на друг“...

Според първоначалните намерения на младежа, „страниците на дневника трябва да съдържат само художествени откровения (откровения), достойни за този, който ги пише“. И наистина литературата и пластичните изкуства са обсебили неговите интереси и внимание, макар невинаги

да успява да заобиколи трудностите на ежедневието, създавани най-често от баща му. Наред с възторжените оценки за д-р Никола Михов и благодарностите към него той споделя и съкровените си намерения да събере материали за монография на Пенчо Славейков. Разбираеми са неимоверните му усилия да спаси стенографските записки на Боян Пенев, отразяващи разговорите му с поета, запазените книжа и документи от Дора Габе и от Светослава Славейкова, „за да се разбере и оцени такъв разнолик и дълбок поет като Пенчо, един от най-културните български поети“... На всеки, който чете Дневника на студента Йордан Заимов, ще направи впечатление широтата на личната му култура, простираща се от Античността до неговата съвременност – литература, философия, музика, театър, пластични изкуства. Асоциативната му мисъл отскача от Аристотел на Волтер, от Платон на Жан-Жак Русо, от Пиер Корней на Жан Расин и т. н. Поразява дълбочината в аналитичните съпоставки между Бетовен и Леонардо да Винчи, между Шекспир и Рембранд, Микеланджело и Чайковски, Гьоте и Тургенев и пр.

Както трябва да се очаква, литературно-естетическите разбирания, идеи, емоционални нагласи и творчески откровения, намерили израз в младежкия Дневник на Йордан Заимов, са живец и на неговата поезия, съпътствала го през всичките му дни на тази земя. Макар в книгата тя да е представена само с подбрани стихове, сонети, епиграми като част от неговия „поетичен дневник“, според Рая Заимова съставената от нея книга *Всичко е любов. Избрани страници от домашния архив на Йордан Заимов*, публикувана по повод 100-годишнината от рождението на именития учен езиковед, специалист по ономастика, изследовател и издател на старобългарски писмени паметници, поет, преводач и скулптор – проф. Йордан Заимов, е достоен израз на почит, признателност и преклонение пред голямото му Човешко дело.